

"חיים ארלוזורוב" ("UNALGA", "ULUA")

במקור ספינת משמר חופים, נבנתה בשנת 1912 עבור משמר החופים האמריקני. הייתה בעלת תפוסה של 808 טון ברוטו ושמה "UNALGA".

במלחמת העולם הראשונה שימשה כספינת סיור במימי אלסקה ובצפון-מערב ארה"ב. בין שתי מלחמות העולם, בתקופת "היובש" בארה"ב, היה תפקידה, בין היתר, לדרוף אחרי מבריחי משקאות חריפים במימי דרום-מזרח ארה"ב. במלחמת העולם השנייה שימשה כספינת סיור שטח וכספינת גילוי צוללות במימי פלורידה ופוארטו ריקו. עם סיום המלחמה סיימה את שירותה הצבאי והושבתה.

בשנת 1946, בעת שעגנה במיאמי שבפלורידה, התגלתה על ידי אנשי המוסד לעלייה, אשר תרו את העולם בחיפוש אחרי אניות שיתאימו להובלת מעפילים. בעזרת יהודים מקומיים היא נרכשה עבור המוסד לעלייה. שמה הוסב ל"אולואה" ("ULUA") על שם נהד בהונדורס.

צירוף מקרים הוא שצבעי דגל הונדורס שהתנוסס על תורן הספינה הם כחול ולבן.

הספינה הפליגה מנמל בולטימור בפיקורו של גד הילב, קצין ים צעיר, יהודי מארץ ישראל.

גד הילב עדיין לא היה רב חובל מוסמך, אך היה קצין ים בעל ניסיון, כשמאחוריו שנות מלחמת העולם השנייה שבהן שירת בציי בעלות הברית. הוא מונה לקברניטה של "אולואה" בטקס סגור כנמל בולטימור על ידי ראש המוסד זאב שיגר ובנוכחות יעקב דוסטרובסקי, לימים רב אלוף יעקב דורי, הרמטכ"ל הראשון של צה"ל. לאישור יציאה מנמל אמריקני נדרש רב חובל מוסמך. לשם כך צורף לספינה רב חובל אמריקני ושמו ויליאם שלגל (WILLIAM SCHLEGEL).

חוץ מקצין המכונה הראשי אפרים צוק, יהודי מארץ ישראל, אף הוא ותיק מלחמת העולם השנייה בשירות ציי בנות הברית, הורכב שאר הצוות ממתנדבים

יהודיים-אמריקניים. מתנרבים אלה עזבו את הספינה מיד עם הגעתה למרסיי. נמל היעד היה מרסיי שבצרפת, שם הייתה אמורה הספינה לעבור שיפוצים והתאמה להובלת 1,500 מעפילים. עבודות השיפוצים נמשכו עד סוף 1946. הספינה והעבודות המבוצעות עליה לא נעלמו מעיני אנשי המודיעין הבריטי. ב-1 בינואר 1947 הפליגה ממרסיי. יערה היה נמל טרלבורג (TRELLEBORG), הנקודה הדרומית ביותר של שוודיה. בשוודיה המתינו לה 664 מעפילים, ובהם כ-500 נערות יהודיות, ניצולות מחנות הריכוז של הנאצים, אשר הצליחו להינצל במסגרת עסקה אפלה בין פקידים שוודיים ומפקד הגסטאפו, היינריך הימלר. במרסיי נוספו לצוות הספינה כמה ימאים ספרדיים ומפקד הספינה מטעם המוסר, אריה (לובה) אליאב, לימים מועמד לתפקיד נשיא מדינת ישראל. הצוות הישראלי נשא תעודות מטעם ממשלת הונדורס. את האשרה הקולקטיבית של הנוסעים העתידיים של הספינה הוציאה הקונסוליה הקובנית בפריז. נרשם בה שיער הנוסעים בספינה זו הוא קובה, למטרת שיקום והתיישבות. החורף של שנת 1947 באירופה היה קר במיוחד ונמלי שוודיה קפאו. "אולואה" נאלצה להיכנס לקופנהגן ולהמתין שם עד להפשרת הקרח. היא הגיעה לשם ללא הורעה מוקרמת, אך הודשתה להיכנס ולהמתין עד שייפתח נמל טרלבורג. הבריטים לא הרפו ממנה. בלחצם, חקרו שלטונות הנמל של קופנהגן וברקו את הספינה. רב חובל הנמל ביקר בעצמו בספינה, ולאחר חקירה ובריקה גילה בשיחה בארבע עיניים עם לובה אליאב, שאכן כל הפרטים ידועים לו. הוא היה אוהד ביותר, והתברר שהיה בין מרכזי הפעולה של הצלת יהודי דנמרק והעברתם בדרך הים לשווריה במלחמת העולם השנייה. בסיכומו של דבר דאג לתדלוק הספינה ולאספקת מזון. כעבור שלושה ימים, ב-24 בינואר, הגיעה הספינה לנמל טרלבורג. בפני השלטונות השוודיים הוצגו תעודות המעידות שנמל היעד הבא הוא לה-הבר שבצרפת, שם אמורים הנוסעים לעבור לאנגיה נוסעים טרנסאטלנטית, ובה יפליגו לקובה. השוודים ידעו היטב מהו היעד האמיתי של הספינה, אך הם "שיחקו את המשחק" ברצינות גמורה. לאחר בדיקת בטיחות הספינה, אישרו את הפלגתה לנמל לה-הבר.

רכבת מיוחדת הביאה את המעפילים לרציף ש"אולואה" עגנה בו. מאות אנשים צעירים, בעיקר נערות, עלו על הספינה והסתדרו על גבי הרדגשים הצפופים. נתב של הצי המלכותי השוודי העביר את הספינה רדך תעלת פאלסטרבו (FALSTERBO KANAL), התעלה המקשרת בין נמל טרלבורג ותחנת הנתבים במבואות נמל מלמו (MALMO).

לצורך תדלוק פקדה הספינה את נמל לה-הבר. היא נכנסה לנמל כאשר כל הנוסעים מכונסים מתחת לסיפונים. אבל המודיעין הבריטי עבד ביעילות. מיד לאחר שנקשרה לרציף, הוקפה בשוטרים ושתי גוררות נצמדו אליה. מפקח מטעם משדר צי הסוחר הצרפתי עלה על הספינה והוריע שמחמת ליקויי בטיחות אין היא רשאית להפליג מהנמל. החלה המערכה על שחזורה. אנשי המוסר בפריז הפעילו את קשריהם, ומפקדי הספינה הפעילו לחץ על שלטונות הנמל ואלה גילו יחס אוהד. כעבור יומיים, לאחר שתדלקה והצטיידה בפריטים שונים ובאספקה, שוחררה "אולואה" והמשיכה בדרכה.

סערה קשה פקדה את "אולואה" במפרץ ביסקיה. רדגשי עץ אחדים החלו להתמוטט, וגרוע מכול, מכלי הדלק הרזרבי, אשר נבנו במיוחד על הסיפון, החלו להינתק ממקומם ולערער את יציבות הספינה. למרות הסיכון שבדבר הצליחו אנשי הצוות לנתקם לגמרי ולהשליכם לים. מצב הנוסעים היה גרוע. רובם סבלו קשות ממחלת ים.

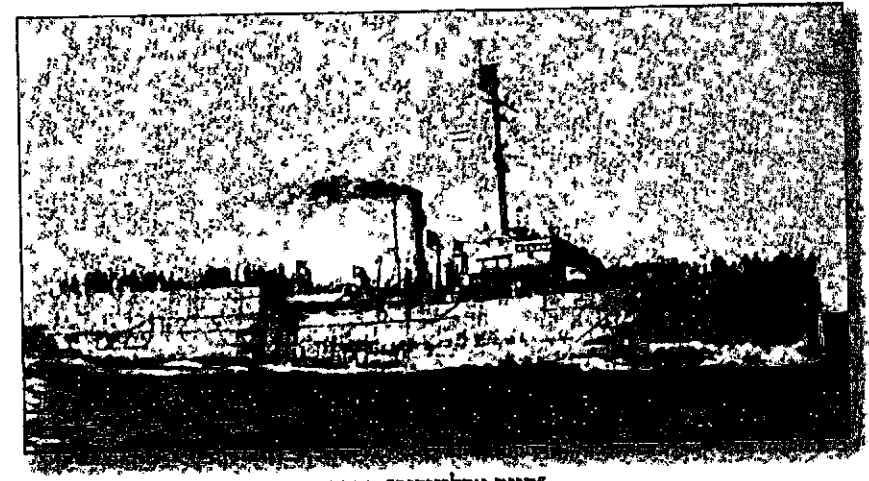
בשעת הסערה הקשה ביותר, ב-31 בינואר 1947, עברה וחלפה ליר "אולואה" במרחק של כחצי מיל ממנה, שייטת הצי המלכותי הבריטי, כשבראשה אניית הקרב "HMS VANGUARD" ועל סיפונה המלך ג'ורג', המלכה אליזבת והנסיכות אליזבת ומרגרט, בדרכם לביקור מלכותי בדרום אפריקה. כעבור כמה ימים שככה הסערה והספינה נכנסה לים התיכון. "אולואה" נזקקה בחיפזות לנמל כדי לתדלק. ברשות הספינה הייתה תעורת פטור (CLEARANCE) מהנמל הצרפתי לה-הבר, התקפה בכל נמלי צרפת. מסיבה זו היה נמל צרפתי בעריפות ראשונה. הוחלט להיכנס לאלג'יר. בעזרת סוכן אניות יהודי ופקיד בכיר, צרפתי אוהד, צוידה הספינה ותדלקה, והמשיכה בדרכה.

אנשי המוסד לעלייה התלבטו בבעיה. כספינת מעפילים נחשבה "אולואה" לספינה גרולה. היא הייתה מסוגלת להוביל, למרחק קצר, כ-1,500 מעפילים. על פי התכנית המקורית הייתה "אולואה" אמורה להתקרב ככל האפשר לחופי הארץ ולהעביר שם את המעפילים לחוף בספינה קטנה. הספינה עצמה הייתה צריכה לחזור על המבצע כמה פעמים. בשלב זה היה מספר המעפילים שעליה קטן ממחצית המספר המרבי שביכולתה להכיל. מאחר שהספינה הקטנה, אשר שמה היה "YILDERAN" וכינויה "ברק" התקלקלה, נשרפה ולבסוף עלתה על שרטון, בוטלה התכנית המקורית.

עד שיוחלט על המשך הפעולה השליכה הספינה עוגן במפרץ קטן ליד נמל פיליפ ויל (PHILIPPE VILLE), היום סקיקרה (SKIKDA), במזרח אלג'יר. הזמן נוצל לתיקוני מנוע ולאיומן המעפילים בהתגוננות מפני הורדה מהספינה על ידי הבריטים וכרומה. החלטת המוסד לעלייה התעכבה והספינה נזקקה למים. הבחירה

נפלה על נמל קטן, סוסא (SOUSSE), במפרץ הממט (HAMMAMET) שבטוניס. הידיעה על הספינה הנושאת מעפילים יהודיים הגיעה ליהודי סוסא לפני בואה של הספינה עצמה. עם הגעתה ביקרו בה סוכן יהודי בליווי דב הקהילה. היא צוירה והפליגה בעבור כמה שעות, מלווה בבדרכות הקהילה היהודית במקום.

המוסד לעלייה החליט להביא את הספינה לאיטליה, להעלות עליה עוד 684 מעפילים ולנסות להנחיתם על חופי הארץ. היער הבא של "אולואה" היה נמל גליפולי שבדרום המגף האיטלקי. שם הייתה אמורה להצטייד, לתרלק ולהמשיך למפרץ מטפונטו (METAPONTO) ששכן בו מחנה המעפילים. הספינה השליכה עוגן במפרץ, מול המחנה, ועלו אליה בסירות גומי 734 מעפילים, ובהם מעפילים מספינה ששמה "סוזנה", אשר נתגלה בה קלקול רציני זמן קצר קודם לכן, וחמישים ילדים יתומים ניצולי שואה. בזה הסתיים מבצע איסוף המעפילים. כעת היו על "אולואה" כ-1,398 מעפילים.

"חיים ארלזורוב" בהפך

הספינה פנתה לכיוון הארץ. סיכוייה של "אולואה" להגיע לחופי הארץ בלי להתגלות היו קלושים ביותר. היא הייתה אחת מספינות המעפילים המפורסמות ביותר. בכל זאת קיוו כולם שעם קצת מזל, תצליח הספינה להתחמק ולהנחית את המעפילים על חופי ארץ ישראל. חוף ניצנים נבחר לנחיתה. הספינה הפליגה לכיוון פודט סעידי בכוונה לפנות משם לניצנים.

ב-27 בפברואר 1947 אחרי הצהריים נתגלתה על ידי מטוס סיור בריטי. בתוך זמן קצר עטו עליה ארבע משחתות של הצי המלכותי הבריטי. "אולואה" הייתה עדיין הדחק מחוץ למים הטריטוריאליים של ארץ ישראל. המשחתות הקיפו אותה

ושטו במרחק מה ממנה.

הוחלט להפנות את הספינה לכיוון חיפה. במשך הלילה הוחלף שם הספינה ל"חיים ארלזורוב" והונף עליה דגל כחול לבן. בבווקד ה-28 בפברואר הצטרפו עוד שתי משחתות לאלה המלוות את הספינה. בשלב זה הייתה הספינה מוקפת בשישה כלי שיט מלחמתיים: הצי המלכותי הבריטי נגד ספינת המעפילים "אולואה" – "חיים ארלזורוב".

זאת הייתה עונת ייצוא ההדרים ואניות רבות המתינו מחוץ לשובר הגלים של חיפה. כוונתו של רב החובל גד הילב הייתה להביא את הספינה אל בין האניות העוגנות וכך להקשות על המשחתות להתקרב אליה, ולנסות להעלות אותה על חוף קדיית חיים ולהדיר שם את המעפילים. הבריטים הבינו את כוונתו וניסו למנוע זאת ממנו בכל האמצעים. המשחתות התקרבו במהירות על מנת לנגח אותה.

כאן גילתה "חיים ארלזורוב" את "הנשק הסודי" שלה. הוא היה שני תורני עץ, אשר בעזרת מערכת גלגלות הזדקרו משני צדי הסיפון בניצב לדופנותיה, ומנעו את היצמדות המשחתות. הצי הבריטי הופתע, אך רק לזמן קצר. המשחתות ניגשו מכיוון הירכתיים וניסו להנחית נחתים. ניטש קרב פנים אל פנים. לבסוף, ניגשו המשחתות מכיוון הירכתיים, במקביל לספינה, ופשוט "גילחו" את שני התרנים המזרקים והצליחו להנחית כמה חיילים על הסיפון. החל קרב פנים אל פנים. מטחי ברגים, קופסאות שימורים וסילוני מים נחתו על ראשי החיילים הבריטיים.

"חיים ארלזורוב" בקרב עם הצי המלכותי הבריטי

הספינה נדחפה לכיוון בת גלים, אל מול מחנה הצנחנים הבריטי, היום מחנה בה"ד של חיל הים. הבריטים ניסו לעצור את הספינה לפני שתעלה על החוף. גר הילב הצליח להתחמק מהם. בספינה התנהל קרב קשה. הבריטים השתמשו בגז מרמיע, ונפלו קרבנות משני הצדדים. רב המלחים, אירווינג ויינגרטן, המתנדב היהודי-האמריקני, עלה ביזמתו על התורן כדי לשמור על רגל ישראל ונפצע מברוד אקרח של קצין בריטי.

"חיים ארלוזורוב" על הסלעים, מול המחנה הצבאי הבריטי בבת גלים

"חיים ארלוזורוב" הצליחה להתקרב לחוף בת-גלים למרחק כזה מהחוף, שמנע את התקרבות המשחתות הבריטיות אליה. גר ביצע את ההקפה כאשר הוא משליך את שני העוגנים בין סלעי בת גלים, אפרים, המכונאי הדאשי, פתח את שסתומי ההצפה, והכול לרוע המזל, מול מחנה צבאי בריטי.

כל המעפילים נעצרו, הועברו לאניית הגירוש הבריטית "אמפייר רייל" ונשלחו למחנה 66 בקפריסין. הבריטים עשו מאמצים גדולים כדי להודיד את הספינה מהשרטון מול בת-גלים, אך ללא הצלחה. עוד שנים אחד כך היה שלדה החלוד מונח מול חוף מחנה בה"ד חיל הים בבת גלים עד שנעלם משם. סימון של אנייה טרופה (WRECK) נמצא עד היום על מפת האדמידליות הבריטית מס' 1585, באתר: $50^{\circ} 32' N$, $59^{\circ} 35' E$, מקום ההחפה של "חיים ארלוזורוב".

מקורות: אליאב א. : "האנייה 'אולואה'"
 ר"ח גר הילב.: ריאיון אישי

מס' 2
ל-2

ר/ח הלל ירקוני

ספינות מעפילים מ-א' עד ת'

גוונים

הצילומים לקוחים מאוסף מוזיאון ההעפלה וחיל הים בחיפה, אלא אם כן מצוין אחרת

מסת"ב: 965-411-733-9 ISBN:

©
תשס"ה
2005

כל הזכויות שמורות
להוצאה ולמחבר
תל-אביב, רח' בר-כוכבא 29
טל': 5283648

נסדר: "סדר צלם בע"מ" ת"א
דפוס: בני שאול